

ISTRAŽIVANJE ARHIVSKE GRAĐE U MUZEJSKIM I PRIVATNIM ZBIRKAMA

Fani Cega
Muzej grada Trogira
Trogir

Sažetak:

Skoro svaki muzej posjeduje malu arhivsku zbirku, ako ne starije građe, onda barem onu vezanu za osnutak i rad ustanove. Među tom građom uvijek se može naći materijala za znanstvenu obradu.

Muzej grada Trogira se nalazi u prostorima palače Garagnin Fanfogna i jedan dio građe spomenute obitelji se čuva u Muzeju kao dio cjeline - Knjižnica i arhiv obitelji Garagnin Fanfogna. Među tom građom pronađen je dugo traženi rukopis pod nazivom Chiese di Trau, djelo nepoznatog autora iz XVIII. st.

Pokojni akademik Cvito Fisković pišući Opis trogirске katedrale 1940. godine se služio ovom knjižicom.

Pregledavajući arhivske kutije sasvim slučajno sam naišla na knjižicu. Zabunu je činilo to što je na ovitku rukopisa pisalo Trogirске crkve. Knjižica sadržava dva dijela, originalni dio je pisan u XVIII. stoljeću, a drugi dio je prijepis originala sačinjen nešto kasnije, jer je original izbljedio i nečitak. Rukopis donosi kratak opis trogirске katedrale i drugih crkava u gradu, što je važno jer donosi nepoznate podatke o crkvicama kojih danas više nema.

Dobar dio arhivske građe vezane za povijest grada Trogira je razasut po pojedinim povijesnim arhivima u zemlji, ali na žalost i u inozemstvu. Plemićke obitelji grada su imale svoje ahive ali kako nemaju živih potomaka malo se zna o tome.

Arhivska građa koja se nalazila u trogirskoj Vijećnici imala je neobičnu sudbinu.

U požaru u Vijećnici 1943. izgorio je veliki dio spisa.

Jedan dio koji se odnosi na period od XIII. - XV. stoljeća je spašen zahvaljujući staroj pomorskoj obitelji Petrić. On sadržava 17 ovitaka.

Prvi ovitak iz 1271. ima 12 listova, spominje prvu ljekarnu u Trogiru, drugi 22 lista, treći 48 itd. Preko njih je moguće pratiti povijest grada, odnos plemića i pučana, trgovinu, pomorske veze, običaje, sporove, toponime i sl.

Ima li na tavanima i podrumima trogirskih kuća još arhivske građe zaboravljene u tami i prašini?

Istraživanja muzejskih zbirki

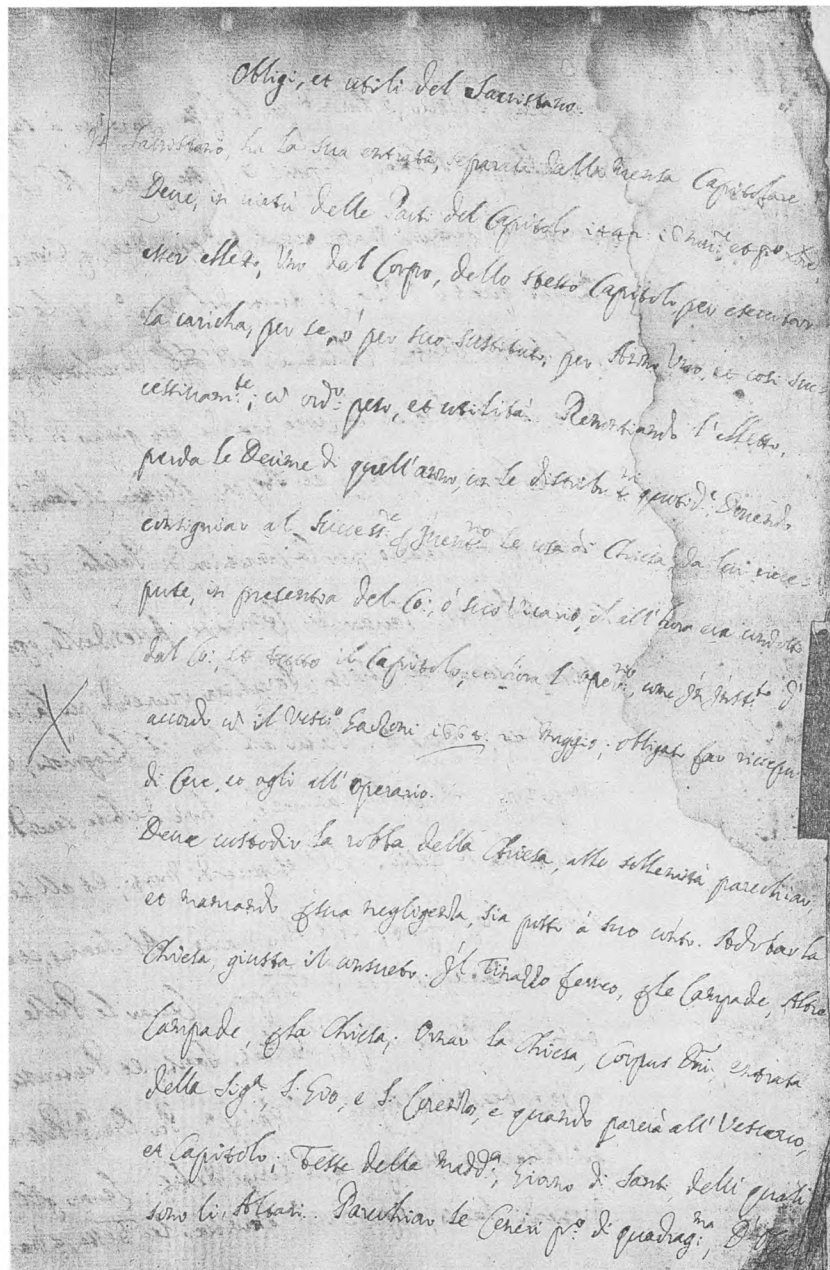
otovo svaki muzej posjeduje malu arhivsku zbirku, ako ne starije građe, onda barem onu vezanu za osnutak i rad ustanove. Među tom građom uvijek se može naći dovoljno materijala za znanstvenu uporabu. Budući da

se Muzej grada Trogira nalazi u prostorima palače Garagnin Fanfogna, jedan dio njihovih arhivalija čuva se u muzeju kao dio cjeline - knjižnica i arhiv obitelji Garagnin Fanfogna.

Među tom arhivskom građom, pronađen je dugo traženi rukopis pod nazivom Chiese di Trau, djelo nepoznatog autora iz XVIII. st. Pokojni akademik Cvito Fisković, pišući godine 1940. svoju poznatu, te za povijest trogirске katedrale dragocjenu knjižicu, Opis trogirске katedrale,¹ služio se ovom knjižicom. U njegovim opširnim bilješkama² stoji: U knjižnici obitelji Fanfogna u Trogiru nalazi se rukopis nepoznatog pisca nazvan "Le chiese di Trau". Po rukopisu rekao bih da potiče iz XVIII. stoljeća. Pisac je sakupio podatke o crkvama iz starih arhivskih dokumenata. Opis katedrale je kratak, ali potpunije Manolino pisanje, stoga ću ga na nekim mjestima navesti. Zahvaljujem g.N.c. Fanfogna koji mi je dozvolio da pregledam rukopis."

Slijedeći ovu informaciju mnogi povjesničari umjetnosti, pa i povjesničari pokušavali su ući u trag bilježnici. Postojala je čak sumnja ne odnosi li se to na rukopis V. Celio Cege, La Chiesa di Trau,³ što se pokazalo netočnim jer se taj rukopis nalazi u privatnoj zbirci obitelji Slade Šilović. Nakon potpunog sređivanja knjižnice Garagnin Fanfogna u Muzeju grada Trogira očito je postalo jasno da nije među knjigama. Među arhivskom građom također se nije uspio pronaći, možda zato što na ovitku u kojem se nalazi stoji zapisano Trogirске crkve, dakle, u prijevodu naslova na hrvatskom jeziku, što je moglo unijeti zabunu.

Pregledavajući arhivske kutije sasvim sam slučajno naletjela na knjižicu, odmah uočivši o čemu se radi. Rukopis se sastoji od dva dijela, prvi originalni dio pisan je u XVIII. st., što se vidi i po samom rukopisu, a i po zadnjim godinama koje se tu spominju. Drugi, prijepis je originala sačinjenoga nešto kasnije vjerojatno zbog toga što je original izbljedio, bio nečitak, pa ga je bilo teško pratiti. Možda ga je prepisao netko od Garagnina. Rukopis u prvom dijelu donosi kratki opis trogirске katedrale, a u drugom opis pojedinih crkva u gradu, što je za proširenje spoznaja o trogirskim crkvicama vrlo važno jer donosi neke nepoznate podatke o crkvicama kojih danas više nema - srušene su poput Sv. Roka, Sv. Duha, Sv. Stjepana, Sv. Marije, Sv. Mihovila, Sv. Lava..., a o kojima se tako malo danas zna. Sasvim otraga je prijepis jednog pisma koji s prednjim nema nikakve veze: Lettera del sig.Abate Alberto Fortis al Nob.sig.

Stranica rukopisa Chiese di Trau, XVIII. stoljeće

conte Rados Antonio Michieli Vitturi, a koji spominje djela navedenih autora.⁴

I ova dva otkrića upozoravaju na činjenicu kako se uvijek isplati i po nekoliko puta pregledavati arhivske kutije jer se nikada ne zna što one kriju.

Istraživanja privatnih zbirki

Trogir je grad čija je povijest podrazumijevala bogatu arhivsku građu u prošlim stoljećima, a krajem XX. st., na žalost, samo ostatke.

Dobar dio arhivske građe vezane uz povijest grada danas se nalazi ne samo izvan mjesta rasut po pojedinim Povijesnim

arhivima (Zagreb, Zadar, Split, Dubrovnik...) nego, na žalost, i izvan naših granica. Plemićke obitelji grada zasigurno su imale svoje privatne arhive, ali kako većina njih nema živućih potomaka u mjestu, malo se zna o njihovoj očuvanosti. Dijelovi pojedinih privatnih arhiva stradali su za anarhije koja je nastala 1797. godine padom mletačke vlasti, kada su je seljaci uništavali držeći da tako brišu tragove o vlasnosti posjeda koje su obrađivali. Jedan od najbolje očuvanih arhivskih zbirki je Arhiv Garagnin Fanfogna⁵, među kojom se nalazi jedan mali dio općinskog arhiva - serija Trogirska općina, obuhvaća građu od početka XIV. do polovice XX. st. Jedan dio - Zapisi sjednice Trogirskog komunalnog vijeća iz 1316. godine - nalazi se izložen u Muzeju grada Trogira - odjel srednjeg vijeka.

Arhivska građa koja se nalazila u trogirskoj vijećnici imala je dosta neobičnu sudbinu. Očito je bila obimna jer srednjovjekovna je komuna imala uređenu kancelariju i uz nju arhiv. Zakleti općinski notari - publicus juratus notarius communis traguriensis - redom su bilježili sve sjednice, pogodbe, kupoprodaje, ugovore, oporuke, punomoći... itd. U to vrijeme, pored notara postojala je i institucija examinatora koju je grad dobio 1228. godine, a koji se od XV. st. u Trogiru nazivaju i interprete - tumači. Bile su to osobe koje su, među ostalim, jamčile da je ono što je notar napisao na latinskom, odgovarajuće navodima stranaka.⁶ Godine 1904. građa je premještena u potkrovlje Gradske

vijećnice te izgleda da je jedan dio tu propao. Don Miho Barada (1889.-1957.), dopisni član Akademije, poznati hrvatski povjesničar, autor brojnih rasprava i članaka, 1925. godine prepisao je dobar dio spisa koji su se odnosili na vremensko razdoblje XIII. -XIV. st.

U požaru u Vijećnici godine 1943., 25. travnja, izgorio je dobar dio stare građe. Stoga su, da bi se spasile od zaborava a ujedno bile dostupne široj javnosti, zaslugom HAZU, dokumenti koje je don Miho Barada prepisao i uredio tiskani u nekoliko knjiga. Objavljeni su pod naslovom TROGIRSKI SPOMENICI, prvi dio Zapisci pisarne Općine trogirske, sv. I. od 21. X. 1263. do 22. V. 1273., u Zagrebu 1948. godine. Nastavak prvog dijela, sv. II., od 31. I. 1274. do 1. IV. 1294. izašao je iz tiska 1950. godine, a drugi dio: Zapisci sudbenog dvora Općine trogirske, sv. I. od 8. VIII. 1266. do 6. XII. 1299. pojavio se 1951.

Književni krug iz Splita dovršio je započeto objavivši preostali dio građe 1988. godine, također pod naslovom TROGIRSKI SPOMENICI - Zapisci kurije grada Trogira od 1310. do 1331. Regestama i bilješkama ovo izdanje je popratio Marin Berket. Vjerojatno se uvijek sumnjalo da je barem dio spašen jer je sam Barada napisao: Ne zna se, da li je taj materijal spašen od požara...⁷ U Akademijinu arhivu čuva se nekoliko sveščića iz druge polovice XIII. st. U Muzeju grada Trogira dva, jedan već naveden, drugi iz Baradine ostavštine: Trogirski spisi iz 1441.-1443.

Baradine sumnje ipak su bile opravdane jer se dio te građe pojavio. Članovi stare pomorske obitelji Petrić donijeli su na uvid građu koju su spasili od požara 1943. godine. Ona pripada vremenskom razdoblju XIII-XV. st. te je raspoređena u 17 ovitaka. Glavnina se odnosi na onaj dio koji je Barada već objavio. Pisani su u vremenu dok je Trogir bio pod vlašću hrvatsko-ugarske države (1102.-1420.), u kojoj je uživao izvjesnu autonomiju po kojoj je grad mogao sam donositi propise o svom unutrašnjem uređenju, birati gradskoga kneza te je imao svoju kuriju s upravnom i sudskom funkcijom, koje tada nisu bile odvojene. Mletačka vlast u Trogiru (1420.-1797.) mnogo je toga ukinula u svoju korist. Stoga su sačuvani dokumenti od važnosti i za trogirsku i za hrvatsku povijest.

Prvi sačuvani sveščić iz godine 1271. ima 12 jako oštećenih i izgrizenih listova. Uspoređujući originalni rukopis s objavljenim tekstom, može se lako pronaći, pr. Barada, sv.I/1948., str. 225, stoji : C. Die dicto Dompnus Staynicca abbas monasterii sancti Johannis de Tragurio,..., isti tekst je u rukopisu itd. Među ovom grupom iz godine 1271. nalazi se jedan, za trogirsku povijest vrlo značajan, koji spominje ljekarnu u Trogiru, odnosno magistra Mucciusa što je ujedno prvi spomen ljekarne u Trogiru: C. Die jovis, tercio exeunte octubri. Muccius Specialis, filius condam Leonardi de Malamauca de Veneciis...⁸. Radi se o ugovoru sklopljenim u svezi s novcem koji je u ime prodaje ljekarne Muccius trebao vratiti svom nasljedniku Rolandinu u iznosu od 15 malih venecijanskih libara. Pretpostaviti je da se ova prva ljekarna nalazila na gradskom trgu, možda u sklopu kuća porušениh početkom XVII. st. prigodom proširenja trga.⁹ Ovim se originalnim dokumentom dokazuje da je u trgovini postojala već 1271. godine ljekarna kao jedna od najstarijih u Hrvatskoj.

Drugi sveščić iz godine 1272. ima 22 lista, treći iz godine 1274. ima 48, treći iz 1276. godine 12, četvrti iz godine 1277. ima 7, dok peti obuhvaća dvije godine 1278. i 1279., a ima 10 listova. Svi su oni jako oštećeni, nagrizeni, tako da se na pojedinim mjestima ni slova ne vide. Šesti, godina 1279., broji 15 listova. Sedmi obuhvaća godine 1280., 1281., 1282. te je podijeljen u četiri svežnjica. Premda je oštećen, bolje je sačuvan od onih

prijašnjih, ima 22+18+28+26 listova. Prvi sveščić za godinu 1280. počinje istim spisom kojime započinje i Barada obrađujući ovu godinu. Odnosi se na Ex libro Questionum C. - Pro Bogodano filio Meçidiaboli et Bornigno comitis. Die XXVIII eiusdem. Dominus Maurus ... Rukopis samog pisara je uredniji pa je lako uspoređivanje originalnog rukopisa s tiskanim prijepisom. Ostala tri su dosta oštećena. Osmi za godinu 1285. i 1286. ima 6 listova, deveti za godinu 1290. i 1291. ima 3, deseti za godinu 1292. ima 15, a jedanaesti za godinu 1293. i 1294. ima 8, dok dvanaesti za godinu 1299. ima 5+1 listova. Na petom listu zadnji dokument glasi: Die dominico sexto mensis decembris. Publicate sunt dicte condempnaciones sub loça comunis... Istim završava i Barada¹⁰ Trinaesti svezak bilježi godinu 1297. - 1303? te ima 4 lista, 3 ispisana. U objavljenim knjigama ih nema. To vrijedi i za četrnaesti svezak koji ima 5 gotovo raspadnutih listova koji stoje u ovitku na kojemu piše crvenom bojom nepročitano. Ovu oznaku vjerojatno je ostavio sam Barada kao i zapisane godine na ostalim ovicima. Petnaesti isto, time da je istaknuta godina 1297. a svežanj ima 46 listova, tako potrganih, izgrizenih da se slova uopće ne mogu pročitati. Šesnaesti bilježi godinu 1315., 1316., ima 42 lista. Ovaj dio objavljen je u onom dijelu koji je objavio Književni krug, započinje godinom 1315.: Die VIII mensis decembris. Coram uobis domino milite et consiliaris proponit et agit Gausius Dese, aduocatus Pusuli... Sadržaj ove isprave je sljedeći: Gausije Dese, odvjetnik tužitelja Pusula, podiže tužbu protiv tužene Goje, žene Pavla, poradi toga što se tužena zajedno sa svojim suprugom, obvezala da će u roku, koji je tada već istekao, platiti tužitelju 33 male libre, što nije učinila. Odvjetnik tužene Maroje Dese, brani je činjenicom da tužena nije dužna ništa platiti budući tužitelj nije tuženoj isporučio pamučnu tkaninu ni ostale stvari iz prodavaonice, radi čega je tuži.¹¹ Posljednji sedamnaesti svezak je najopsežniji, sastoji se od dva dijela, prvi ima istaknutu godinu 1406. te ima 47 listova, a drugi 1406. i 1407. sa 40 listova, te također nije objavljen.

Ovi zapisnici vezani uglavnom uza sporove pred trogirskom kurijom ili oni nastali u pisarni Općine trogirске nisu samo značajni za upoznavanje pravne povijesti srednjovjekovnoga grada nego i kulturne. Moguće je također u njima pronaći zanimljivosti iz arheologije (lokaliteti, crkve), povijesti općenito (primjerice, odnos plemića i pučana, trgovina, pomorske veze), o običajima, svakodnevnom životu grada itd. Uvidom u dokumente doznajemo niz zanimljivih sitnica, primjerice, zbog čega su se nekoć ljudi sporili, kakv je bio položaj žena, uloga odvjetnika; upoznajemo se sa starim trogirskim imenima, toponimima itd. Većina sačuvanih dokumenata starija je od vremena sastavljanja prvoga gradskog statuta godine 1322., koji je jedan od osnovnih izvora za upoznavanje svakodnevnog života

trogirskog društva. Za tisak ga je priredio Ivan Lucić, glasoviti hrvatski povjesničar, također rodom Trogiranin, a tiskan je nakon njegove smrti godine 1708.¹²

Tako se, eto, nakon gotovo 54 godine pojavio barem dio dokumenata za koje smo mislili da su zauvijek nestali u požaru. Pronalazak ove građe stoga je od velike važnosti za povijest Trogira, jer je original uvijek original, a prijepis je nešto čemu se može ali i ne mora vjerovati. Ima li na tavanima ili podrumima trogirskih kuća još, zaboravljene građe u tami i prašini?

Literatura:

- Barada 1948. = M.Barada, Trogirski spomenici I./1948.
 Barada 1951/ II. = M.Barada, Trogirski spomenici 1951. /III.
 Celio Cega 1855. = V.Celio Cega, La chiesa di Trau, Split 1855.
 Fisković 1940. = C.Fisković, Opis trogirske katedrale iz XVIII. st., Split 1940.
 Tartalja 1973. = H.Tartalja, Naša najstarija ljekarna, Radovi međunarodnog simpozija održanog prigodom proslave 700. obljetnice spomena ljekarne u Trogiru, Zagreb 1973.
 Trogirski 1988. = Trogirski spomenici, Split 1988.

Bilješke:

1. Fisković, 1940.
2. Fisković, 1940., 59, bilj. 50.
3. Celio Cega, Split 1855.
4. Rukopis je dan na čitanje kolegici Ivani Anzulović, djelatnici Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru. Nakon toga slijedi prijevod i objava u posebnoj knjižici
5. Danas u Povijesnom arhivu Splita.
6. Barada, I./1948. – Predgovor.
7. Isto.
8. Barada, I./1948., 261.
9. Tartalja, 1973., 23.
10. Barada, 1951./II., 251.
11. Trogirski, 1988., 168.
12. Preveden je i objavljen u okviru izdanja Književnog kruga iz Splita, godine 1988.

Summary:

The Study of Archival Holdings in Museum and Private Collections

Almost every museum holds at least a small collection of archives, if not of those relating to older holdings, then at least those linked with the founding and the work of the institution. Among these documents one can always find material for scholarly research.

*The Trogir Museum is located at the Garagnin Fanfogna Palace, and a part of the documents of that family is kept at the Museum as a part of the holdings — the Library and the Archives of the Garagnin Fanfogna Family. It was among these documents that a long sought manuscript titled *Chiese di Trau* by an unknown author from the 18th century was discovered.*

*The late academician Cvito Fisković used this library when writing his *Description of the Trogir Cathedral* in 1940.*

While looking through boxes of archival materials I accidentally came across the booklet. The confusion was due to the fact that the cover of the manuscript held the inscription of the church in Trogir. The booklet is made up of two parts, the original part was written in the 18th century, while the copy of the original was made somewhat later because the original had faded and become illegible. The manuscript brings a brief description of the Trogir cathedral and other churches in the town, and this is important since it brings unknown information about small churches that have not been preserved.

A good part of the archives linked with the history of the city of Trogir is scattered in various historical archives both in the country and, unfortunately, abroad. The aristocratic families from the city also had their own archives, but they have no surviving descendants, so that little is known about them.

The archival material that was kept at the City Hall in Trogir had an unusual fate. A fire consumed a large part of the documents in 1943.

One part of the documents relating to the period between the 13th and the 15th century was saved through the efforts of the Petrić family, an old maritime family. It holds 17 folders.

The first folder from 1271 has 12 pages and mentions the first pharmacy in Trogir, the second has 22 pages, the third 48 and so on. Through them we can follow the history of the city, the relationship between the aristocracy and the townsfolk, trade, maritime links, customs, disputes, toponyms and so on.

Are there any more archival documents left forgotten in dark and dusty basements and attics in Trogir?